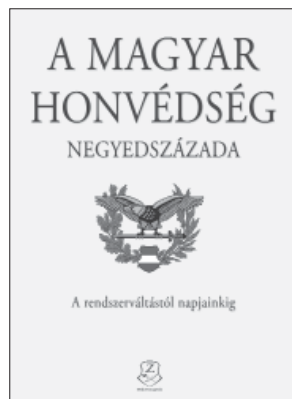

Harai Dénes ny. ezredes:

SEREGSZEMLE NEGYEDSZÁZAD UTÁN

*A Magyar Honvédség negyedszázada*¹ című – a Zrínyi Kiadó gondozásában 2016-ban megjelent – vastkos kötet jó anyag a rendszer átalakulás óta eltelt idő mérlegeléséhez. A könyv nyolc fejezetre oszlik, előszavát dr. Szakály Sándor hadtörténész írta. A szerzők között találjuk dr. Gáspár Tibor ny. mk. vezérőrnagyot, dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagyot, dr. Germuska Pál történészt (HM HIM), dr. Németh József Lajos egyetemi adjunktust (NKE), Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes, egyetemi tanárt (NKE), dr. Horváth Csaba János ezredes igazgatóhelyettest (HM HIM), dr. Vogel Dávid főhadnagy hadművelési tisztet (MH Kiképzési és Doktrinális Központ) és dr. Hüvelly Lajos ny. alezredest. Kiemelkedően értékes és önálló részét képezi a kötetnek a volt MH-parancsnokok, vezérkari főnökök saját elemzései, döntéseik leírásai, alanyi és kritikus-önkritikus látószöge; nélkülük nincs hiteles (autentikus) válasz az elmúlt két és fél évtized helyzeteire, feladataira; az általuk képviselt tények, adatok és állítások a vezetés megítélésének lényegi faktorai is. Szakály Sándornak bizonyára igaza van, amikor az előszóban arról ír, hogy az elmúlt negyedszázad még nem elég ahhoz, hogy az egész időszak a történelem ítélőszéke elé kerülhessen. A kötet bemutatásában nem követem a fejezetek tematikusságát, kiemelek egy fő területet, *a vezetés és a modernizáció problematikáját*.

Milyen főbb jellemzők határozták meg különösen a katonai felső vezetést az értékelt időszakokban? – tehetjük fel a kérdést. Az MH parancsnokai, vezérkari főnökei teljesítményének jelentőségét növeli, hogy a rendszer-átalakulás utáni teljes modernizációhoz nem állt rendelkezésükre modell, amit csak le kellett volna másolni. Ez a modernizáció strukturális és szellemi alapjaiban egyaránt érintette a Magyar Honvédséget, valamint a Honvédelmi Minisztériumot. Megjelentek olyan új elemek, mint a civil kontroll, a civil-katonai együttműködés (CIMIC), a biztonság, vagy a haderőtervezés, a vallásgyakorlás lehetősége stb. A katonai vezetés szótárába bekerültek olyan fogalmak, mint az *érdekcsoportok* (tanácsadók, polgármesterek, adminisztráció stb.); a NATO-csatlakozás előtt és után a *képviselési rendszer*, a kompromisszumkészség, az alternatívákban való gondolkodás (mi maradjon meg, mi ne?), miközben a nemzetközi feszültségek (terrorizmus) a stratégia részévé váltak. Az értékelt időszakban új elem volt, nemcsak a társadalomban, de a honvédségnél is, a *korruptió* jelensége.

Az MH-parancsnok Lőrincz Kálmán, az MH-parancsnok–vezérkari főnök Deák János, Fodor Lajos, valamint a vezérkari főnökök (Borsits László, Németh Sándor, Végh Ferenc, Szenes Zoltán, Havril András, Tömböl László, Benkő Tibor) nem volt/voltak könnyű helyzetben. A magyar katonai gondolkodást leginkább a helyzetek, feladatok elemi egységekre bontása (operacionalizálása) jelenti, mely elengedhetetlen „tartozéka” a vezérkari főnök, a

¹ A külön nem jelzett idézetek e kötetből valók.

csapatparancsnok, a törzstiszt, kiképzőtiszt, a lőtérparancsnok, de még a fegyverraktáros gondolkodásának is. A helyzetet – talán enyhe kifejezés – *bonyolította*, hogy a vezetés szerkezetének kialakítása *párhuzamosan* zajlott más jelentős katonai feladatokkal, miközben érvényüket veszítették a korábbi törvények, jogszabályok, valamint a katonai szabályzatok is (a kötet mellékletében felsorolt törvényi, jogszabályi változások 66 oldalt tesznek ki). A vezetés és az irányítás fogalmi tekintetében meg kell jegyezni, hogy a vezetés intézményileg *közvetlen*, míg az irányítás *közvetett* kapcsolatot feltételez; a mi esetünkben *közvetlen* szereplő a parancsnokság–vezérkar; *közvetett* a HM apparátusa volt. A hatáskörök önhatalmú kiterjesztése (eszkalációja) azonban szétfeszítheti a formálisan szabályozott rendszert, amelyből újabb feszültségek keletkezhetnek, és több alkalommal keletkeztek is.

Részben a dr. Horváth Csaba János ezredes által írt harmadik fejezethez (A szervezeti és katonai szintek változásai), de alapvetően a vezérkari főnökök értékeléséhez kapcsolódva (az interjúszempontokat a kötet egyik szerkesztője, dr. Földesi Ferenc ny. ezredes állította össze, az elkészült szöveget dr. Vogel Dávid főhadnagy rendezte sajtó alá) megemlíthető néhány további jellemző, amelyek meghatározták a *helyzetbe hozott* – szakterületükön kiváló teljesítményt nyújtó – katonák *jó és rossz közérzetét egyaránt*.

A korábbi *szövetségesi* elkötelezettségek lebontása (doktrínaváltás, tervezési, szervezeti, információs, stratégiai, haditechnikai-fejlesztési, képzési-kiképzési, logisztikai stb.), a szovjet csapatok kivonása önmagában is összetett feladat volt (a piaci viszonyok szempontjából is), átfogóan érintette a társadalmi alrendszerek egészét; az átmeneti helyzetben a feltételrendszer hiánya, a folyamatos létszámcsökkentés *gyengítette* a vezetés elvének lényegét, az *összhangteremtést* az alrendszerek között. Az amerikai és orosz katonai megállapodás, valamint a Nyugat koncepciója régióknál új hatalmaival, különösen azok hadseregeivel kapcsolatos *igényei részleteiben* csak fokozatosan tisztázódtak, ami *bizonytalansági* tényező volt. Miközben az új helyzetben – a nemzeti szuverenitás figyelembevételével – a szabad *önmeghatározás és kooperáció lehetőségére* gondolt a magyar politikai hatalom, egy új katonai szövetségre való felkészülés-felkészítés vette kezdetét (a NATO 1994. január 10-én indította a Partnerség a békéért (PfP) programot, részese lettünk a PfP tervezési és felülvizsgálati folyamatának (PARP) stb.), amelybe minden tervezési, szervezési, képzési-oktatási feladat *becsatornázódott, új fogalmakat tanultunk, így például az interoperabilitást (együttműködési, együttalkalmazhatósági képesség), valamint – különösen haditechnikai rendszerek tekintetében – a kompatibilitást (megfelelés, helyettesíthetőség)*. A honvédségnél nincs helye egyébként üres fogalmaknak, funkció nélküli szervezeteknek, mint Szenes Zoltán vezérezredes írja: „Nem »papírtigrisre«, nem kiüresedett haderőre van szükség...” Emellett nemzeti és katonai önbecsülésünk történelmi örökségéből adódóan sem akartunk „*segédműhelyi*” szerepre kényszerülni az új szövetségesi rendszerekben (NATO, EU). Végh Ferenc vezérezredes megfogalmazása szerint az új partnerek rövidesen rájöttek a magyar katona valódi értékére: „A partnerekkel folytatott baráti beszélgetéseken szóba került, hogy a nyugati országok katonái általában alábecsülték a volt szocialista országok katonai képességeit. Látva azonban a magyar katonák hozzáértő tevékenységét, hamar változott a véleményük. Tudásban, felkészültségben, leleményességben egyáltalán nem játszottunk alárendelt szerepet.”

Az új katonai szövetségre való felkészülés-felkészítés *párhuzamosan* történt az egész társadalom átalakulásával (felvetve számtalan államjogi kérdést), miközben a honvédség *elveszítette korábbi meghatározó helyét a társadalompolitikai stratégiában*, és ebből adódóan a finanszírozási kondíciók sem álltak rendelkezésre. (Megjegyzem, ez a szerep mindig megvolt, és jelenleg is megvan a nagyhatalmak hadseregei esetében.) Czinege Lajos (1924–1998)

hadsereg-tábornok volt – a régi katonai vezetők közül – az utolsó (honvédelmi miniszterként, miniszterelnök-helyettesként), akinek negyedszázadon keresztül meghatározó befolyása volt a *társadalompolitikai stratégiára*, ami visszatükröződött a hadsereg csapásmérő erőinek újrafelfegyverzésében, a fegyverrendszerek hadrendbe állításában, diplomáciai-szervezeti-mozgósítási-kiképzési feltételeiben és létszámnövekedésében egyaránt, különösen a hatvan-hetvenes években.

Ennek a részben amortizálódott rendszernek a le- és átszervezése valósult meg, új fegyverek beszerzésére került sor az értékelt negyedszázad alatt. A társadalompolitikai stratégiában történt pozícióváltásra utalt Fodor Lajos vezérezredes, amikor azt írta: „...hiába vannak a kiművelt emberfők, kiváló katonai vezetők, ha az ügy nem élvez olyan politikai támogatást, ami anyagi támogatást is jelent, akkor a mostani, közel 70 éves békeidőszak továbbra is megtéveszti a döntéshozókat a haderő jövőjét illetően.” Az *(ön)védelmi reflexek* meggyengülésének érzékelése nyomán méltán jelezte nyugtalanságát a tábornok. Magam is úgy gondolom (főként Lőrincz Kálmán vezérezredes megállapításai nyomán), hogy a katonák *érthető módon, hivatásuk konzervatív értékeiből adódóan*, erre, valamint a *döntési hatáskörük intaktságára* a legérzékenyebbek. A felső katonai vezetés *szűkülő hatásköreit* jól érzékelteti Szenes Zoltán vezérezredes, amikor így ír: „Amíg ugyanis az MH első számú katonai vezetője erős hatáskörrel és komoly erőforrásokkal rendelkezett, nem lehetett olyan döntéseket megvalósítani, amelyekben a hadsereg vezetése nem volt partner. Ezért 1994-től felgyorsult a civil HM hatáskörének a növelése, ezzel párhuzamosan pedig a Magyar Honvédség Parancsnokság, majd az önálló Honvéd Vezérkar befolyásának a csökkenése: először elvették a katonai vezetéstől a kutatás-fejlesztést és a beszerzést (1994), aztán a pénzügyet (1997), végül az elhelyezést (2000).” Majd hozzáteszi, hogy az önkéntes haderőre való áttéréssel többségében kiszervezték az őrzés-védelmet (2004), a 2005-ös HM-átszervezéssel civil kézbe került a humánpolitika, közben (2001) megszűnt az MH-parancsnoki beosztás, és összevonták a Honvéd Vezérkart a civil HM-mel. Az új helyzetben új módon vetődött fel a *demokratikus hatalom felelősségtudata a haza védelmével kapcsolatban*.

Szétnyílt az olló a *nemzeti katonai (közösségetlű)*, valamint a *civil (individuális-pacifista) értékek* között, a korábbi kötelékek érvényüket veszítették, s nem volt megbízható mérce a kiszámítható orientációhoz. Közben – a honvédség parancsnokainak, vezérkari főnökeinek törekvése ellenére – megkezdődött az *önálló katonai hatáskörök* érvényvesztése. A tiszti-, altiszti kar *lefegyverzése is* demoralizációs zavart okozott, mert a hivatásos állomány akkor ezt teljes bizalomvesztésként élte meg. *Ez utóbbi annak a következménye volt*, hogy politikai körökben kialakult egyfajta *(a média által gerjesztett) félelem* is a magyar katonák esetleges reakcióival szemben. *A gerjesztett félelem oka egy kérdésben összegződött: lesz-e katonai puccs?*²

A magyar katonát történelmileg az eskü, a katonai feladatok iránti elkötelezettség, a megoldásra való törekvés, a testületi fegyelem jellemzi. A drasztikus létszámcsökkentések csak évekkel később zavarták meg az állománykategóriák közötti személyes kapcsolatokat. Traumatikus volt megélni tábornoknak, főtisztnek, tisztnek, altisztnek egyaránt azt, hogy meggyengültek a haderőnemek, a honvédség elvesztette csapásmérő képességét, hogy szinte teljes fegyvernemek, szakcsapatok szűntek meg, hogy összezsugorodott a magyar hadiipar, hogy a változások súlyosan érintették a logisztika minden területét – a folyamatot Gáspár Tibor mk. vezérőrnagy a hatodik fejezetben részletesen bemutatja.

² Forró Tamás: A tankok bármikor elindulhatnak? 168 Óra, 1989. augusztus 29., 7–9.

A katonai felső vezetés szempontjából mindenkor különösen fontos annak felismerése, hogy mivel lehet *konszenzust teremteni* az állománykategóriák között. Fodor Lajos vezérezredes volt az első, aki megfogalmazta, hogy a tisztii állományon belül a konszenzust a *védelem nemzeti szintre emelésével* lehet teremteni. Mint írja: „...Magyarország akkor hiteles és megbízható tagja a szövetségnek, ha nemzeti alapon szervezett, a kor színvonalán álló, jól felszerelt és kiképzett, az ország anyagi teherbíró képességének megfelelően finanszírozható fegyveres erővel rendelkezik, amely nem utolsó sorban élvezzi a társadalom bizalmát, támogatását.” A le- és átszervezések nyomán erősen fragmentálódott szervezetben nehezen lehet az egyetértést, az egységességet megteremteni, e nélkül pedig szinte lehetetlen hatékonyan vezetni katonai szervezetet. Míg az üzleti életben a *nyereség*, addig a hadseregben a *vezetésorientáció* a döntő. Ez a forrása katonai értékeinknek is: *katonai szellem, vezetési kultúra, fegyelem* – melyet Havril András vezérezredes a katonai kultúra szerkezetének pedagógiaiailag is hiteles, jól körvonalazott leírásában hangsúlyoz.

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy nagy szakmai és elméleti tapasztalattal írta le a hetedik fejezetben az MH feladatrendszerének változásait, képességeinek módosulásait a kihívások tükrében, melynek során megismerkedhetünk olyan fogalmakkal, mint a proxyháború, a gerilla-, a hibrid-, valamint az aszimmetrikus hadviselés, valamint a terrormigráció problematikája, hatása honvédségünkre. Szisztematikusan vezet végig az olvasót a magyar katonák ENSZ-, EBESZ-, NATO-, EU-vezetésű, valamint a nemzetközi megállapodásokon, felkéréseken alapuló misszióin, melyeknek száma imponáló. Az új feladatok új képességeket tettek szükségessé. Az új kihívások, új képességek tekintetében – mint Végh Ferenc vezérezredes „A Magyar Honvédség feladatai a NATO-csatlakozás után”³ című értékelésében jelezte – a mobilitás, rugalmasság, telepíthetőség, interoperabilitás, valamint a fenntarthatóság váltak kulcskifejezéseké; a minőségi átalakításban elsőbbséget kapott a jogharmonizáció, a doktrínafejlesztés, a humán erőforrás-gazdálkodás, a felkészítés-kiképzés, a szervezeti korrekciók, valamint a technikai fejlesztés, melynek során képes lesz hiteles visszatartó erőként az ország védelmére, a béketámogató és -fenntartó, katasztrófaelhárító feladatokban való részvételre, valamint legfontosabb elemeivel képes a NATO közös védelmi követelményeinek teljesítésére.

Tömböl László vezérezredes utalt a CUBIC-munkacsoportra: „...szerepem volt a Magyar Honvédségnek a NATO Reagáló Erőben történő részvétele elindításában, illetve abban, hogy az időnkénti komoly ellenállás dacára – még az amerikai CUBIC-csoport is kételyeket fogalmazott meg ezzel kapcsolatban – sikerült létrehoznunk a Magyar Honvédségen belül a különleges műveleti képességet, melyre mind a mai napig büszkék lehetünk.”

A Benkő Tibor vezérezredes által vezetett HVK kidolgozta Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiáját,⁴ melynek előszavában Hende Csaba miniszter azt írta: „Csak erős, magabiztos, önmagára joggal büszke haderővel tudunk hazánk, Európa és a NATO szolgálatára lenni.” Benkő vezérezredes a vezetés szempontjából pontosan értette a „*ha csak kalapácsunk van, akkor mindent szögnek nézünk*” közismert mondás hátrányait, ugyanis azt írja: „...a korábbi nemzeti biztonsági stratégia és nemzeti katonai stratégia is túlzottan magabiztos volt abban a tekintetben, hogy még hosszú távon sem fenyegeti országunkat a közvetlen támadás veszélye. Többek között talán ez a hibás szemlélet is hozzájárult a Magyar Honvédség képességeinek folyamatos leépítéséhez.” A délszláv, majd az ukrán válság, az

³ Lásd az idézett értékelést a kötetben, 8., 14., 19.

⁴ Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája, HM Kiadvány, 2013, 3.

elmúlt évtől a migrációs invázió, s az Iszlám Állam akciói igazolták a feltételezését, mert katonailag (is) mindegyik jóval több volt, mint szimpla fenyegetés. Egyet kell értenünk azzal, hogy az európai vezetési kultúrában, az intézményekben és az emberi jellemzőkben eddig *lefojtott zavarok* napjainkban egyre inkább felszínre törnek és további meglepetésekkel szolgálhatnak. Mint Benkő vezérezredes írja: „...magában az emberiségben, az együttélés normáiban, szabályaiban ott vannak rejtve azok a kiszámíthatatlan, előre nem prognosztizálható helyzetek, amelyek komoly veszélyforrások lehetnek a békés egymás mellett élésnek.” És levonja a következtetést, hogy az országvédelemre és az ahhoz szükséges képességekre a korábbiaknál sokkal nagyobb gondot kell fordítanunk.

Siposné Kecskeméthy Klára ezredes asszony az ötödik fejezetben „A katonai felsőoktatás és a tiszthelyettes/altisztképzés elmúlt negyedszázada” címmel áttekinti a jelzett rendszerek szervezeti alakzatai és dokumentumai (törvények, jogszabályok, rendeletek) változásait, a három katonai főiskola képzési profilját, valamint a képesítettséget. A képzésnek három jellemző sajátossága volt az értékelt időszakban, az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején: a *hároméves* képzés, amelyről megtörtént a visszaállítás a négyéves rendszerre; a *határőrparancsnoki* képzés is része volt a főiskolai felkészítésnek; valamint az egyes szakokon megszerezhető *két diploma* (civil és katonai). A rendszer-átalakulást követően a felsőoktatás fejlesztése a *centralizáció* irányába indult el, és 1996-tól egy egyetem, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem kezdte meg működését. A teljes integrációra 2000-től került sor, amikor a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolát is csatlakoztatták az egyetemhez. A végső szervezeti integráció elve volt, hogy a korábbi két karból intézetek, az addigi hét intézetből tanszékek, a tanszékekből szakcsoportok lettek. Majd a folyamat korrekciója során megszűntek a szakcsoportok, de néhány új, integráltabb tanszék is alakult. A szakképzett, doktori fokozattal rendelkező, valamint az adminisztrációban dolgozó kollégák létszámcsökkenése meghaladta az ezer főt az integrációt követően, és a szakok számának csökkentése is jelentős volt. Az integráció további fázisában – már a kormányzat koncepciója részeként – egy új egyetem jött létre, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE); jelentős beruházással megindult az intézmény végleges campusának megteremtése is a volt Ludovika bázisán, a VIII. kerületi Orczy-kertben. Az egyetem új karán, a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon (HHK) megszűntek a civil szakok, és a letisztult szerkezetben kapott helyet a BSc, MSc, a doktori és a katonai felsővezető-képzés, valamint a tanfolyamrendszer. Az alapképzésben végzett friss diplomások munkaerőpiaci helyzetét tekintve (2014)⁵ a katonai szakok megállták a helyüket. A FEOR alapján a katonai gazdálkodás szakon a végzett 19 főből elhelyezkedett 19 fő; a katonai vezetői szakon végzeteknek is 94,9%-a volt státusban, ami nagyon jó aránynak mondható. A képzés során jelentős nemzetközi konferenciákat is szervezett a kar (ERGOMAS, a HM OTF közreműködésével, mint „The European Officer and the Challenge of the New Mission” [a HM OTF közreműködésével], „A magyar katonai felsőoktatási rendszer és az új évezred kihívásai”).

A katonai képzés *tartalmi struktúrái* napjainkban is modernizációra szorulnak. Két vonatkozását emelném ki:

a) A civil képzés jellemzője az, hogy minél feljebb haladunk a *képzési struktúrában*, az *elméleti anyag szintje annál magasabb*, ez azonban egy az egyben nem érvényesíthető a katonai képzésben, még a szakirányú továbbképzési sakként megújított felsőfokú (vezér-

⁵ Lásd Friss diplomások munkaerő-piaci helyzete 2014. Diplomás pályakövetési rendszer. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, 2015. február, 4/6.

kari) vezetőképzésben sem. Az alkalmazott tudományokat célirányosabban, a képesség-szintekhez igazodó szelektáltabb tartalommal szükséges illeszteni a tantárgyi programhoz. A szelekció elve az átadandó információk, adatok, összefüggések mennyisége és minősége, mert a gondolkodáshoz és a cselekvéshez egyaránt használható információra van szükség. Az elméleti szinteket át lehet vezetni a gyakorlatba, hiszen a képzés lényege, hogy a tiszt az elméleti ismeretekből gyakorlati következtetéseket tudjon levonni, be tudja azonosítani gyakorlati munkája során a tanult elméleti modellt, és viszont, ez növeli az ismeretek tudatos alkalmazását.

b) A katonai felsőoktatás a minisztérium és a katonai felső vezetés erőfeszítése nyomán, már túljutott azon, hogy *parkolópálya* legyen néhány évre. Az új tantárgyi struktúrák kialakítása során – úgy gondolom – mérlegelésre szorul, hogy a katona *csak katonai képességekkel* hatékony lehet-e szolgálati beosztásaiban, s minél feljebb haladunk a munkaköri struktúrában, ez annál kétségesebbé válik. Néha beleesünk abba a hibába, hogy azt hisszük: a világ – s benne a katonai világ – *egy tárgyból* is megmagyarázható. Fontosnak tartom Benkő vezérezredes értékelését arról, hogy a szükséges és kialakítandó képességek arányaiban kell fejleszteni a képzésben az intelligencia mindhárom szintjét, de különösen a gyakorlati és a társas intelligenciát, mert határozott karakterű, döntésképes, a haza védelme iránt elkötelezett, nagy munkabírási, együttműködésre kész, szakmailag eredményes szakembereket kell kibocsátani. A Ludovika új épületkomplexumának átadásakor Orbán Viktor miniszterelnök az *értékek* tekintetében a következőt hangsúlyozta: „A köz szolgálata erőt, gyorsaságot, szakértelmet és elhivatottságot követel azoktól, akik ezt a pályát választják.”⁶ Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel alakulásunkkal eldőlt a régi dilemma: *civil egyetem vagyunk, ahol katonai képzés is folyik, és nem fordítva*. A katonai és a rendvédelmi képzés egyaránt hozzájárul a nemzeti biztonsághoz.

Nagyon röviden a *hagyományok forrásáról*, erre a területre többen is utaltak a katonai vezetők közül. Dr. Für Lajos (1930–2013) történészt, a rendszer-átalakulás utáni első honvédelmi minisztert (1990–1994) a Társadalom és Honvédelem akkori főszerkesztőjeként kértem fel, hogy a *millenniumi* számhoz előszót írjon, amit elvállalt. „Egyház, állam, hadsereg – mintegy sűrítve ezekbe a »címszavakba« foglalható össze a szentistváni mű [...] Egyház, állam, hadsereg azután Istvánt követően éppen fél évezreden át adtak szilárd keretet ahhoz, hogy a benne élő, nagy többségében magyar ajkú társadalom új hazájában Európának egyik nagytekintélyű, magának tiszteletet parancsoló népközössége legyen.”⁷ Hiteles elemző munkák készültek, többek között dr. Rázsó Gyula (1930–2007) hadtörténész, a HIM akkori főigazgatója részéről⁸ a magyar katonai hagyományokról, az alakulatok elnevezéséről, felségjeleiről, zászlóiról, szimbólumairól és ünnepeiről, azok megtartási rendjéről. De nem feledkezhetünk meg Nemeskürty István író (ny. dandártábornok) munkásságáról, amit a Magyar Honvédség társadalmi elfogadottságának megteremtése érdekében végzett munkásságáról, valamint Kondor Lajos vezérőrnagy tanulmányáról sem.⁹ Az általuk javasoltak egy része visszaépült a hagyományokba (a tüzérek Szent Borbála Napja stb.).

⁶ Orbán Viktor: Az NKE a magyar felsőoktatás egyik zászlóshajója. Bonum Publikum, 2014/4., 7.

⁷ Für Lajos: A szentistváni mű. Társadalom és Honvédelem, 2000, 11.

⁸ Rázsó Gyula: Elvi javaslat a Magyar Honvédség jelvényrendszerének korszerűsítésére, 1990; Az MH alakulatai elnevezésének, felségjeleinek, zászlóinak, szimbólumainak és ünnepeinek nemzeti hagyományokra épülő visszaállítására. Előterjesztés a HM Kollégium részére; Ünnepnapi és azok megtartási rendje a volt m. kir. honvédségnél 1920–1944. Kéziratok, magánarchívum.

⁹ Kondor Lajos: A Magyar Honvédség nemzeti jellege megteremtésének, történelmi hagyományai visszaállításának koncepciója. Melléklet a T-60/1/1990. számhoz. Kézirat, magánarchívum.

Összességében, az értékelt negyedszázad *valóságszintjeit* leírni összetett feladat. Azonban a magyar katonák megállták a helyüket a nagy átrendeződésben, „leadták a teljesítményt” a szövetségi feladatokban is. Megmaradt a honvédségnek az a történelmi ballasztja, hogy a gyakran újratermelődő *feltételhiányokat* minden katonánknak – a tábornoctól a közkatonáig – nagy többletmunkával, egyéni szorgalommal, leleménnyel kell pótolnia, *s ebben mindig jók voltunk*. Amikor elolvassuk a Lőrincz Kálmántól Benkő Tibor vezérezredesig a vezérkari főnökök értékeléseit, pályafutásuk ismeretében biztosak lehetünk abban, hogy minden leírt mondatuk írása közben maguk előtt látták azokat a katonákat, akik irányították vagy ténylegesen végezték a feladatokat. Engedje meg a tisztelt olvasó, hogy megemlítsék néhány olyan nevet is a teljesség igénye nélkül, akik tevékeny részesei voltak az értékelt időszaknak, s akikre részben a visszaemlékezők is utaltak, de már nem lehetnek köztünk, így: Gyuricza Béla altábornagy (1939–1999), Annus Antal altábornagy (1941–1996), Szalai István vezérőrnagy (1955–1998), Kőszegvári Tibor vezérőrnagy (1931–2016). Emlékét megőrizzük azoknak a katonáknak, akik ebben az időszakban missziós vagy más szolgálati feladataik közben hősi halált haltak, így a néhány napja történt tűzszerész baleset áldozatait: Juhász Attila és Rózsa Nándor, Balázs Ádám, valamint Kozák Gábor posztumusz hadnagyokra, hősi halottainkra, bajtársainkra, kegyelettel emlékezünk.

Ajánlom az érdeklődők figyelmébe a kötetet, melyet inkább csak tanulmányozni, olvasgatni lehet, egyszerre elolvasni nem, olyan sok részre bomlik az átalakulás, a modernizáció negyedszázada, és olyan sok kérdést vet fel, amelyeken tovább lehet gondolkodni.

(A Magyar Honvédség negyedszázada. A rendszerváltástól napjainkig. Szerkesztették: dr. Földesi Ferenc ny. ezredes, Kiss Zoltán ny. alezredes, dr. Isaszegi János ny. mk. vezérőrnagy. Szakmai lektorok: dr. Kovács Vilmos ezredes, dr. Nagy László ny. mk. ezredes, dr. Szabó Miklós ny. altábornagy. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. 448 oldal, 7500 Ft)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Forró Tamás: *A tankok bármikor elindulhatnak?* 168 Óra, 1989. augusztus 29.

Friss diplomások munkaerő-piaci helyzete 2014. Diplomás pályakövetési rendszer. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, 2015. február, 4/6.

Für Lajos: *A szentistváni mű.* Társadalom és Honvédelem, 2000.

Kondor Lajos: *A Magyar Honvédség nemzeti jellege megteremtésének, történelmi hagyományai visszaállításának koncepciója.* Melléklet a T-60/1/1990. számhoz. Kézirat, magánarchívum.

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája, HM Kiadvány, 2013.

Orbán Viktor: *Az NKE a magyar felsőoktatás egyik zászlóshajója.* Bonum Publikum, 2014/4.

Rázsó Gyula: *Az MH alakulatai elnevezésének, felségjeleinek, zászlóinak, szimbólumainak és ünnepégeinek nemzeti hagyományokra épülő visszaállítása.* Előterjesztés a HM Kollégium részére. Kézirat, magánarchívum.

Rázsó Gyula: *Elvi javaslat a Magyar Honvédség jelvényrendszerének korszerűsítésére, 1990.* Kézirat, magánarchívum.

Rázsó Gyula: *Ünnepnapok és azok megtartási rendje a volt m. kir. honvédségnél 1920–1944.* Kézirat, magánarchívum.